

Uluslararası Katılımlı
II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi

SAĞLIK, GELİŞİM ve EĞİTİMDE ÇOCUK

7-9 Ekim 2009

Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi

BİLDİRİ KİTABI

Gündüz
Eğitim ve Yayıncılık

**Uluslararası Katılımlı
II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi**

SAĞLIK, GELİŞİM ve EĞİTİMDE ÇOCUK

7-9 Ekim 2009

Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi

BİLDİRİ KİTABI

KURULLAR**Kongre Onursal Başkanları**

Prof. Dr. Uğur Erdener
Prof. Dr. Perihan Arslan

Kongre Başkanı

Prof. Dr. Meziyet Arı

Bilim Kurulu (Soyadı sırasına göre)

Prof. Dr. Gönül Akçamete
Prof. Dr. Nuran Akdemir
Prof. Dr. Berrin Akman
Prof. Dr. Fatma Alisinanoğlu
Prof. Dr. Neriman Aral
Prof. Dr. Meziyet Arı (Başkan)
Prof. Dr. İsmihan Artan
Prof. Dr. Pınar Bayhan
Prof. Dr. Necate Baykoç-Dönmez
Prof. Dr. H. Tanju Besler
Prof. Dr. Hicran Çavuşoğlu
Öğr. Gör. Dr. Zeynep Çetin
Prof. Dr. Nilüfer Danca
Prof. Dr. Çağlayan Dinçer
Yrd. Doç. Dr. Özcan Doğan
Prof. Dr. Mübeccel Gönen
Prof. Dr. Gelengül Haktanır
Prof. Dr. Mintaze Kerem Günel
Prof. Dr. Ahmet Konrot
Prof. Dr. Gülden Köksal
Prof. Dr. Türkan Kutluay Merdol
Prof. Dr. Ayşe Livanelioğlu
Prof. Dr. Duyan Mağden
Prof. Dr. Nilgün Metin
Prof. Dr. Ayla Oktay
Prof. Dr. Esra Ömeroğlu
Prof. Dr. Belka Özdoğan
Prof. Dr. Nilgün Sarp
Öğr. Gör. Dr. Semra Şahin
Prof. Dr. Gül Şener
Prof. Dr. Fulya Temel
Prof. Dr. Belma Tuğrul
Doç. Dr. Figen Turan
Doç. Dr. Nurper Ülküer
Prof. Dr. Elif Üstün
Prof. Dr. Haluk Yavuzer
Öğr. Gör. Dr. Arzu Yükselen

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Pınar Bayhan
Prof. Dr. İsmihan Artan
Yrd. Doç. Dr. Özcan Doğan
Öğr. Gör. Dr. Semra Şahin
Öğr. Gör. Dr. Zeynep Çetin
Öğr. Gör. Dr. Arzu Yükselen

Kongre Sekreteryası

Öğr. Gör. Dr. Semra Şahin
Öğr. Gör. Dr. Zeynep Çetin
Öğr. Gör. Dr. Arzu Yükselen
Araş. Gör. Sonnur Işıtan
Araş. Gör. Esra Acar

9 Ekim 2009

Saat

16.15 - 17.15

Yer

Yeşil Salon

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ EMPATİ BECERİ DÜZEYLERİ İLE İLETİŞİM BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Vuslat OĞUZ¹

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi öğretmen adaylarının empati beceri düzeyleri ile iletişim becerilerinin incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye’de Malatya ilinde İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği programında birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfa devam eden toplam 146 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada okul öncesi öğretmen adayları hakkında bilgi toplamak amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Ayrıca, okul öncesi öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “İletişim Becerileri Envanteri” ve empatik beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiş olan “Empatik Beceri Ölçeği-B Formu (EBÖ-B Formu)” kullanılmıştır. Veriler, “Tek Yönlü ANOVA”, Tukey Testi ve “Korelasyon Katsayısı Önemlilik Testi” ile değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, kardeş sayısının, doğum sırasının, anne ve baba öğrenim düzeyinin okul öncesi öğretmen adayların empati beceri düzeyleri ve iletişim becerileri üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır ($p > .05$). Lise türünün ve sınıf düzeyinin empati beceri düzeyleri ve İletişim Becerileri Envanteri’nin Zihinsel alt boyutu üzerinde anlamlı farklılığa neden olduğu ($p < .01$); ayrıca, sınıf düzeyinin genel iletişim puanları üzerinde .05 düzeyinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Korelasyon katsayısı önemlilik testi sonucunda okul öncesi öğretmen adaylarının empatik becerileri ile iletişim becerileri arasında ilişkinin önemli olmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi öğretmen adayı, empati, iletişim becerisi

GİRİŞ

İletişim bireyler ve toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, el, kol, mimik, jest gibi simgeler aracılığı ile bilgi, düşünce ve duyguların karşılıklı olarak iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir (Hoşgörür 2003). İletişim becerisi, empatiyi etkili bir biçimde kullanarak düşünce ve duygularını karşısındakine ben dili ile iletebilmenin yanında başkaları ile doyum sağlayıcı ilişkiler kurarak bireyin toplumda yaşamasını kolaylaştıran öğrenilmiş davranışlar olarak ifade edilmektedir (Şahin 1998, Bozkurt Bulut 2003). Sınıf ortamında etkili bir iletişimin gerçekleşebilmesi kaynak konumunda olan öğretmenin bir konuyu etkili bir biçimde öğretebilmesine ve çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurmasına bağlıdır. Okul öncesi öğretmen adayları için bu geçerlilik çocukların etkili iletişim kurmalarında önemlidir (Selimhocaoglu 2004).

¹ Öğr. Gör., İnönü Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

İletişimin önemli öğelerinden biri empatidir. Rogers'ın empati anlayışına göre, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletme süreci empati kavramının temelini oluşturmaktadır (Dökmen 1990, 2004).

Empatik becerilere sahip bir okul öncesi öğretmeni, çocukların bireysel farklılıklarını, ilgi ve yeteneklerini dikkate alarak ve duygularını önemseyerek çocukların da empatik tutum geliştirmelerine yardımcı olur. Empatik anlayışın sınıf ortamında yer alışı, öğretmenin çocuğa bir insan olarak duyduğu saygıyı da güçlendirmektedir. Empatik anlayış konusunda bir öğretmenin çocuğun belli konulara, belli gruplara karşı geliştirdiği olumlu ve olumsuz tutumları tanıması ve bu tutumlar karşısında çocuğu yargılamadan bunları akıl süzgecinden geçirme olanakları verebilecek bazı yaşantılar sağlaması mümkündür (Dökmen 2004, Yeşilyaprak 2007).

Yapılan bazı araştırmalarda, iletişim becerisi ve bağlanma stilleri, sınıf motivasyonu düşük öğrencilerle öğretmen iletişim davranışları ve eğitimsel çıktılar arasındaki ilişki, iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişki, iletişim becerileri eğitiminin lise öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirmelerine etkisi, dinlemenin etkililiği, okul öncesi öğretmen adayların iletişim becerileri, üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin değerlendirilmesi gibi konular üzerinde çalışılmıştır (Dökmen 1986, Korkut 1996, Baykara Pehlivan 2005, Altıntaş 2006, Erözkan 2006, McCroskey vd. 2006, Tepeköylü 2007, Yılmaz 2007, Oğuz ve Köksal Akyol 2009). Empati üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde ise, üniversite öğrencilerinde sınıflara, yıllara ve yaşa göre empati beceri düzeyleri, empati ve sosyal zeka ilişkisi, üniversite öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri ve kişilik özellikleri, empatik eğilim, empatik beceri ve akademik başarı arasındaki ilişki, probleme dayalı öğrenim ve empati ilişkisi, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve empatik beceri düzeyi ilişkisi, okul öncesi çocukların ailelerinin empati beceri düzeyleri üzerinde durulduğu dikkati çekmektedir (Öz 1998, Hañçer ve Tanrısevdi 2003, Korkmaz vd. 2003, Mete ve Gerçek 2005, Oğuz ve Köksal Akyol 2006, Zekioğlu ve Tatar 2006, Köksal Akyol vd. 2007, Sabancıoğulları 2007, Cevahir vd. 2008, Oğuz ve Köksal Akyol 2008) İletişim ve empati ile ilgili olarak, iletişim becerisi ve empatik eğilim düzeyini değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. (Akvardar vd. 2002, Tutuk vd. 2002, Toy 2007). Ancak, üniversite öğrencilerinde iletişim becerisi ve empati ilişkisinin incelendiği çalışmaların çok az olduğu, özellikle okul öncesi öğretmen adayları ile yapılan çalışmaların sayılı olduğu dikkati çekmektedir. Bu nedenle, araştırmada, okul öncesi öğretmen adaylarının zihinsel, davranışsal, duygusal ve genel iletişim becerileri ile empatik becerileri üzerinde öğrencinin kardeş sayısının, doğum sırasının, lise türünün, sınıf düzeyinin ve anne-baba öğrenim düzeyinin etkili olup olmadığı; öğrencilerin zihinsel, davranışsal, duygusal iletişim becerileri ve genel iletişim becerileri ile empatik beceri düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem:

Malatya il merkezinde bulunan İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Programı'nda birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfa devam eden öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, 2008-2009 eğitim öğretim yılı güz döneminde İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Programı birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfa devam eden ve gönüllü olan 146 okul öncesi öğretmen adayından oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları:

Araştırmada okul öncesi öğretmen adayları hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Okul öncesi öğretmen adaylarının iletişim beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan "İletişim Becerileri Envanteri" ve empatik beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiş olan "Empatik Beceri Ölçeği-B Formu (EBÖ-B Formu)" kullanılmıştır.

Verilerin Analizi:

Analizler, toplam 146 okul öncesi öğretmen adayının İletişim Becerileri Envanteri'nden ve Empati Beceri Ölçeği B Formu'ndan (EBÖ-B Formu) aldıkları puanlar ile Kişisel Bilgi Formu'yla elde edilen veriler üzerinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilen okul öncesi öğretmen adaylarının İletişim Becerileri Envanteri alt testlerine ilişkin (Zihinsel, Davranışsal, Duygusal) ve Empati Beceri Ölçeği B-Formu (EBÖ-B Formu) puan ortalamalarında ikiden fazla değişkenli faktörlerin etkisini incelemek için ilişkisiz örneklem için tek faktörlü ANOVA kullanılmıştır. Önemli çıkan sonuçlarda farklılığın nereden kaynaklandığını tespit etmek amacı ile Tukey Testi yapılmıştır. Öğrencilerin iletişim becerileri ile empatik becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile "Pearson Korelasyon Katsayısı Önemlilik Testi" kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

ANOVA sonuçlarına göre, okul öncesi öğretmen adaylarının İletişim Becerileri Envanteri zihinsel puan ortalamaları [$F(2-143)=2.88, p>.05$], davranışsal puan ortalamaları [$F(2-143)=1.70, p>.05$], duygusal puan ortalamaları [$F(2-143)=.27, p>.05$] ve genel iletişim puan ortalamaları [$F(2-143)=2.19, p>.05$] üzerinde kardeş sayılarına göre anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Kardeş sayısına bağlı olarak kardeşlerin yaş grupları arasındaki fark olmaktadır. Dolayısıyla kardeşler, kendi arkadaş gruplarıyla daha yoğun bir şekilde iletişim kurabilmektedirler. Örneğin, kardeşlerden birisi düşüncelerini ve duygularını kardeşleriyle değil de yakın bir arkadaşıyla daha kolay ve rahat paylaşabilmektedir. Bu nedenle, kardeş sayısı öğrencilerin zihinsel ve duygusal iletişim becerilerinde önemsiz çıkmış olabilir. Ayrıca, davranışsal açıdan da bakıldığında kardeşlerin birbirlerini dinlerken sabırsız davrandıkları ve birbirlerinin sözlerini kestikleri düşünülürse duygusal iletişim becerisi açısından da kardeşlerin birbirlerini rahatsız etme olasılığı olacaktır. Bu nedenlerden dolayı kardeşlerin birbirleri ile zihinsel, davranışsal ve duygusal iletişimden kaçındıkları düşünülebilir. Yapılan bazı çalışmalarda da kardeş sayısının bireylerin iletişim becerileri üzerinde etkisinin olmadığı belirlenmiştir (Korkut 1997, Tepeköylü 2007). Anova sonuçlarına göre, kardeş sayısının öğrencilerin Empatik Beceri Ölçeği-B Formu puanları üzerinde [$F(2-143)=.52, p>.05$] anlamlı bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır. Bireylerin empatik becerileri yaşamının önemli bir bölümünü birlikte geçirdiği anne-babası ve kardeşlerinden etkilenebilmektedir. Ancak, kardeşlerin az ya da çok olmasının empatik beceri üzerinde tek başına etkili olmaması doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Akboy ve Baysal (1994) da eğitim bilimleri öğrencilerinin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması konulu araştırmalarında, kardeş sayısının empatik düzey üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını belirlemişlerdir.

Araştırmada, okul öncesi öğretmen adaylarının doğum sırasının zihinsel puan ortalamaları [$F(2-143)=.76, p>.05$], davranışsal puan ortalamaları [$F(2-143)=.02, p>.05$], duygusal puan ortalamaları [$F(2-143)=.21, p>.05$], ve genel iletişim puan ortalamaları

[$F(2-143)=.33, p>.05$] üzerinde bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Saygıdeğer (2004) de öğrencilerin iletişim becerilerini incelediği araştırmasında doğum sırasının öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığını saptamıştır. Aynı ailede doğan kardeşlerin kişilikleri, yetenekleri, yaşadıkları sıkıntılar birbirinden farklıdır. Bu farklılıkların bir kısmı genlerden, bir kısmı da bireyin mizacından kaynaklanmaktadır. En büyük çocuklar, genelde lider, kurallara uyan, sorumluluk sahibi ve anne-babalarının beklentilerini karşılamaya çalışan çocuklar olmaktadır. En küçük çocuklar, hangi yaşta olurlarsa olsunlar her zaman evin en küçüğü konumunda olmakta, daha rahat ve spontan yetişmektedirler. Ortanca çocukların rolleri çok belirgin olmamaktadır ve aile içinde tanımlanmış bir yerleri olmamaktadır. Ailedeki bu bireyler üstlendikleri roller açısından farklı konumlarda olduklarından doğum sırası adayların iletişim becerilerinde etkili çıkmamış olabilir. Ayrıca, aile dışında sosyal ilişkiler kurmaya ve iletişime geçmeye daha eğilimli oldukları söylenebilir. Öğrencilerin Empatik Beceri Ölçeği-B Formu ortalama puanları doğum sırası ilk olanlar için 140.73, ortanca çocuk ya da ortancalardan biri olanlar için 140.72, son çocuk olanlar için 143.38'dir. ANOVA sonuçlarında öğrencilerin Empatik Beceri Ölçeği ortalama puanları arasında doğum sırasına göre anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır [$F(2-143)=.20, p>.05$]. Ceyhan (1993) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucunda da, doğum sırasının bireylerin empatik becerileri üzerinde etkisinin olmadığı bulunmuştur. Köksal'ın (1997), müzik eğitimi alan ve almayan ergenlerin empatik becerilerini ve uyum düzeylerini incelediği araştırmasında da, doğum sırasının empatik beceri düzeyi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dördüncü sınıfa devam eden okul öncesi öğretmen adaylarının İletişim Becerileri Envanteri'nin zihinsel alt boyutu puan ortalamalarının ($\bar{X} =55.15$), birinci sınıfa ($\bar{X} =58.54$) ve üçüncü sınıfa ($\bar{X} =58.74$) devam eden okul öncesi öğretmen adaylarından düşük olduğu belirlenmiştir. ANOVA sonuçlarına göre, okul öncesi öğretmen adayların sınıf düzeyinin İletişim Becerileri Envanteri'nin zihinsel puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır [$F(3-142)=4.80, p<.01$]. Başka bir ifadeyle, okul öncesi öğretmen adaylarının zihinsel iletişim becerileri sınıf düzeyine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Anlamlı farklılık birinci-dördüncü sınıf ve üçüncü-dördüncü sınıfa devam edenler arasında bulunmuştur. Baykara Pehlivan (2005) tarafından yapılan bir araştırmada da, sınıf düzeyi zihinsel iletişim becerisi üzerinde anlamlı bir fark yaratmaktadır. Öğrencilerin üniversiteyi kazanma süreci içerisinde yeni arkadaşlıklar edinme ve yoğun iletişim çabaları olmaktadır. Araştırma bulgularına bakıldığında, birinci sınıfta yeni kurulan arkadaşlıklar çerçevesinde zihinsel iletişime geçmenin daha çok olduğu ve bu aşamada bireylerin birbirlerini tanıma, anlama, konuşma ve dinleme açısından birbirlerine daha çok zaman ayırdıkları söylenebilir. Ayrıca, birbirini yeni tanıyan bireyler birbirlerini incitmemek için ani çıkışlar yapmaktan çekinmekte, birbirlerinin önerilerine karşı açık olup olmadıklarına daha çok dikkat etmekte, kendi duygu ve düşüncelerine katılmadığı halde birbirlerini yargılamamakta, kendi yanlış tutum ve davranışlarını daha kolay kontrol edebilmektedirler. Bunlar, zihinsel iletişimin parçalarıdır. Birinci sınıfta zihinsel açıdan yoğun iletişime geçme çabaları ilerleyen sınıflarda devam etmektedir. Ancak, dördüncü sınıftaki adaylar daha az zihinsel iletişim kurmaktadırlar. Son sınıfta olan öğretmen adayları okulun bitmesine yakın olan bu dönemde gelecekte çalışıp çalışamayacakları, okul bitince nasıl iş bulabilecekleri, nerede yaşayacakları, üniversite yaşantısı sürecinde edindiği arkadaşlıkları ile mezun olduktan sonra görüşüp görüşemeyecekleri gibi konularda tedirginliklerinin olduğu ve bu süreçte başkaları ile zihinsel düzeyde iletişim kurmakta sıkıntılarının olabileceği söylenebilir. Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfa devam eden okul öncesi öğretmen adaylarının genel iletişim puan ortalamaları

sırası ile $\bar{X}=176.22$, $\bar{X}=168.90$, $\bar{X}=176.71$ ve $\bar{X}=168.75$ 'tir. Okul öncesi öğretmen adaylarının İletişim Becerileri Envanteri davranışsal puan ortalamaları [$F(3-142)=2.45$, $p>.05$] ve duygusal puan ortalamaları [$F(3-142)=1.30$, $p>.05$] üzerinde sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı; genel iletişim beceri puan ortalamaları [$F(3-142)=3.20$, $p<.05$] üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Anlamlı farklılık birinci-ikinci sınıf, birinci-üçüncü sınıf, birinci-dördüncü sınıf, ikinci-üçüncü sınıf, ikinci-dördüncü sınıf, üçüncü-dördüncü sınıfa devam edenler arasında bulunmuştur. Dördüncü sınıfa devam eden öğrencilerin Empatik Beceri Ölçeği-B Formu'ndan aldıkları puan ortalamalarının $\bar{X}=150.11$, sırası ile birinci, ikinci, üçüncü sınıfa devam eden öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=134.37$, $\bar{X}=142.59$, $\bar{X}=136.54$) yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan varyans analizi sonuçları, öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeylerinin Empatik Beceri Ölçeği-B Formu'ndan aldıkları ortalama puanlar üzerinde $F(3-142)=4.26$, $p<.01$] düzeyinde bir farklılığa neden olduğunu göstermektedir. Anlamlı farklılık birinci-dördüncü sınıfa ve üçüncü-dördüncü sınıfa devam edenler arasında bulunmuştur. Empatik beceri puan ortalamaları dikkate alındığında dördüncü sınıfa devam eden öğrencilerin empatik becerilerinin sınıf düzeyi arttıkça geliştiği söylenebilir. Okul öncesi öğretmenliğinde okuyan öğrenciler üniversitenin birinci ve ikinci yılında çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili teorik dersler almaktadırlar. Alınan teorik derslerin sonraki yıllarda öğrencilerin empatik becerilerinin gelişimini etkilediği söylenebilir. Ayrıca okul öncesi öğretmen adaylarının sınıf düzeyine bağlı olarak empati yetenekleri konusunda zamanla birbirlerini etkiledikleri ve empatik becerilerinin yükseldiği düşünülebilir. Köksal Akyol, Koçer Çiftçibaşı (2005, 2006), Köksal Akyol vd. (2007) tarafından yapılan araştırmalarda da okul öncesi öğretmen adaylarının devam ettikleri sınıf düzeyinin empatik becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anadolu öğretmen lisesi mezunu olan okul öncesi öğretmen adaylarının İletişim Becerileri Envanteri zihinsel puan ortalamalarının ($\bar{X}=53.15$), İngilizce ağırlıklı lise mezunu olanların ortalamalarına ($\bar{X}=59.00$) ve meslek lisesi mezunu olanların ortalamalarına ($\bar{X}=59.46$) göre düşük olduğu saptanmıştır. ANOVA sonuçlarında, mezun olunan lise türünün okul öncesi öğretmen adaylarının zihinsel iletişim becerileri [$F(4-141)=3.68$, $p<.01$] üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farklılık Anadolu Öğretmen Lisesi mezunları ile İngilizce ağırlıklı lise ve Meslek Lisesi mezunları arasında bulunmuştur. Bu bulgu ile Anadolu Öğretmen Lisesi'nden mezun olan okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinin gereği olarak eğitimlerini gerçekleştirirken zihinsel iletişim açısından insanları anlamaya çalışma, düşüncelerini rahatlıkla ifade etme, eleştiri ve görüşlerini iletirken saygı duyma, konuşma ve dinleme konusunda karşısındaki bireyin istekli olup olmadığını dikkate alma, iletişim kurduğu kişinin sorununu anlamaya çalışma, savunduğu düşüncelerin yanlışlığını kabul etme konusunda öğretmenlik mesleği açısından daha yoğun eğitim aldıklarını düşündürmektedir. Düz liseden mezun olan öğrencilerin Empatik Beceri Ölçeği-B Formu'ndan aldıkları puan ortalamaları $\bar{X}=146.94$, Anadolu Öğretmen Lisesi'nden mezun olan öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=122.84$) yüksektir. Öğrencilerin mezun oldukları lise türünün Empatik Beceri Ölçeği-B Formu'ndan aldıkları ortalama puanlar üzerinde $F(4-141)=4.43$, $p<.01$] düzeyinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir. Anlamlı farklılık düz lise ve Anadolu Öğretmen Lisesi mezunları arasında bulunmuştur. Anadolu Öğretmen Lisesinde okuyan adaylar eğitimlerini gerçekleştirirken araştırma, uygulama, planlama ve değerlendirmeye daha ağırlık vermektedirler. Bu süreç içerisinde sosyal çevreleri ile kurdukları empati yeteneğinin geliştiği düşünülebilir.

Araştırmada anne-baba öğrenim düzeyinin okul öncesi öğretmen adaylarının iletişim becerileri üzerinde etkisinin olup olmadığı da incelenmiştir. Anne öğrenim

düzeyinin okul öncesi öğretmen adaylarının İletişim Becerileri Envanteri zihinsel puan ortalamaları [F(4-141)=.95, p>.05], davranışsal puan ortalamaları [F(4-141)=.68, p>.05], duygusal puan ortalamaları [F(4-141)=.27, p>.05] ve genel iletişim beceri puan ortalamaları [F(4-141)=.28, p>.05] üzerinde anlamlı düzeyde bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir. Annenin öğrenim düzeyi, okul öncesi öğretmen adaylarının iletişim becerileri üzerinde bir fark yaratmamıştır. Üniversite öğrencilerinin iletişim becerisi düzeylerini çeşitli değişkenler açısından inceleyen farklı araştırmalarda anne öğrenim düzeyinin iletişim becerisi üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır (Tepeköylü 2007, Yılmaz 2007). Okul öncesi öğretmen adayların İletişim Becerileri Envanteri'nin zihinsel [F(4-141)=.26, p>.05], davranışsal [F(4-141)=.17, p>.05], duygusal [F(4-141)=.40, p>.05] alt boyutlarının ve genel iletişim beceri puan ortalamalarının [F(4-141)=.33, p>.05] baba öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin iletişim becerilerinde baba öğrenim düzeyinin anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur (İlaslan 2001, Altıntaş 2006, Tepeköylü 2007). Araştırmaya alınan grup üniversitede eğitime devam eden yetişkinlerden oluşmaktadır. Üniversite ortamı iletişim becerilerinin kazanılmasında önemli bir etkidir ve sosyal iletişim, etkileşim üniversite ortamında daha yoğun gerçekleşmektedir. İletişimin temel taşları ailede atılsa da, bireylerin sürekli iletişim içinde oldukları arkadaşlarından etkilenme olasılıkları daha yüksektir. Bu nedenle, anne-baba öğrenim durumu adayların iletişim becerileri üzerinde önemli çıkmamış olabilir. Araştırmada ayrıca, anne öğrenim düzeyinin [F(4-141)=1.32, p>.05] ve baba öğrenim düzeyinin [F(4-141)=.84, p>.05] empatik beceri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin empatik beceri puanları ile zihinsel (r =.066), davranışsal (r =.102), duygusal iletişim becerileri (r =.155) ve genel iletişim becerileri (r =.065) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (p>.05). İletişimin temelinde duygu, düşünce ve bilgilerin sözel ve sözel olmayan yollarla duygu düşünce alışverişi yer almaktadır (Büyükelan Filiz 2004). İletişimde empatik süreç önemlidir ancak, iletişim kurmak için her zaman empatik iletişimde bulunmak söz konusu olmayabilir.

ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda bazı önerilerde bulunulabilir. Okul öncesi öğretmen adaylarına ve öğretmenlerine empati yeteneği ve etkili iletişim biçimleri kazandırmaya yönelik eğitim programları düzenlenebilir. Okul öncesi dönemde olan çocukların empati ve iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Bundan sonraki yapılacak araştırmalarda, okul öncesi öğretmen adayları ve farklı bölümlerde okuyan öğretmen adaylarının empati ve iletişim becerileri karşılaştırılabilir. Okul öncesi öğretmenler ile bu dönemde olan çocukların empati ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma planlanabilir. Empati ve iletişim becerilerine yönelik yapılan çalışmalar daha büyük bir örneklem grup üzerinde yapılabilir.

KAYNAKLAR

Akboy, R. ve Baysal, A. 1994. Eğitim bilimleri bölümü öğrencilerinin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması. I. Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Nisan, Adana.

Akvardar, Y., Ünal, B., Günay, T., Kıran, S., Bozabalı, Ö. ve Demiral, Y. 2002. Empati öğrenilebilir mi? Tıp Fakültesi dönem bir öğrencilerinde iletişim becerileri kursunun empatik yanıt

verme becerisi üzerine etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 16 (3); 167–172.

Altıntaş, G. 2006. Liseli ergenlerin kişilerarası iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 80 s., Ankara.

Baykara Pehlivan, K. 2005. Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. <http://ilkogretim-online.org.tr> 4 (2); 17–23. Erişim Tarihi: 04.11.2008.

Bozkurt Bulut, N. 2003. İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından, incelenmesi. XII. Eğitim Bilimleri Kongresi, Antalya.

Büyükalan Filiz, S. 2004. İletişim, Sınıf yönetimi. Erçetin, Ş. ve Özdemir, Ç. (ed.), Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Cevahir, R., Çınar, N., Sözeri, C. Şahin, S. ve Kuğuoğlu, S. 2008. Ebelik öğrencilerinin devam ettikleri sınıflara göre empatik becerilerinin değerlendirilmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 3 (7); 3–15.

Ceyhan, A.A. 1993. Ana-babaların empatik eğilim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Dökmen, Ü. 1986. Yüz ifadeleri konusunda verilen eğitimin duygusal yüz ifadelerini teşhis becerisi ve iletişim çatışmalarına girme eğilimi üzerindeki etkisi. Doktora tezi (basılmamış), Ankara Üniversitesi, s., Ankara.

Dökmen, Ü. 1988. Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21 (1-2); 155-190.

Dökmen, Ü. 1990. Yeni bir empati modeli ve empatik becerinin iki farklı yaklaşımla ölçülmesi. Psikoloji Dergisi, 7 (24); 45-50.

Dökmen, Ü. 2004. Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati. Sistem Yayıncılık, 363 s., İstanbul.

Ersanlı, K. ve Balcı, S. 1998. İletişim becerileri envanterinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (10); 7–12.

Erözkan, A. ve Yılmaz, B. 2006. Muğla Üniversitesi Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerini etkileyen faktörler. I. Ulusal Sağlık Geliştirme ve Sağlık Eğitimi Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı, 117 s., Muğla.

Hançer, M. ve Tanrısevdi, A. 2003. Sosyal Zeka Kavramının Bir boyutu olarak empati ve performans üzerine bir inceleme. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27 (2); 211–225.

Hoşgörür, V. 2003. İletişim, Sınıf yönetimi. Kaya, Z. (ed.), Pegem A Yayıncılık, 65–90, Ankara.

İlaslan, Ö. 2001. Orta öğretim öğrencilerinin özlük niteliklerinin ve baskın ben durumlarının iletişim becerileri ile ilişkisi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Selçuk Üniversitesi, 73 s., Konya.

Korkmaz, N. H., Şahin, E., Kahraman, M. ve Öztürk, F. 2003. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencilerinin empatik becerilerinin yaşa göre karşılaştırılması. 17 (1); 95–103.

Korkut, F. 1996. İletişim becerileri eğitiminin lise öğrencilerinin iletişim becerilerini değerlendirmelerine etkisi. 3P (Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmoloji) Dergisi, 4 (3); 191–198.

Korkut, F. 1997. Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin değerlendirilmesi. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. Anadolu Üniversitesi, 208–218, Eskişehir.

Köksal Akyol, A. ve Koçer Çiftçi, H. 2005. Okul öncesi öğretmen adaylarının empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 21, 13–23.

Köksal Akyol, A. ve Koçer Çiftçi, H. 2006. Okul öncesi öğretmenliği anabilim dallarında öğrenim gören öğrenciler ve alanda çalışan öğretmenlerin empatik becerilerinin incelenmesi. I. Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi, 22-24 Mart 2006, s. 309-314, Oluşum Yayıncılık, Ankara.

Köksal, A. 1997. Müzik eğitimi alan ve almayan ergenlerin empatik becerilerinin ve uyum düzeylerinin incelenmesi. Doktora tezi (basılmamış). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Köksal Akyol, A., Oğuz, V. and Yıldız Bıçakçı, M. 2007. A Research on the Empathic Skills and the Attitudes towards their Profession of Preservice Teachers of Early Childhood Education. 9th International Conference on Education, The Teacher and the Teaching Profession: Current Research and International Issues, Edited by Marina-Stefania Gianakaki, p. 365–375, Athens, Greece.

Mete, S. ve Gerçek, E. 2005. PDÖ yöntemiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerinin incelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9 (2); 11–17.

McCroskey, J., C., Richmond, V. P. and Bennet, V. E. 2006. The relationships student end-of-class motivation with teacher communication behavior and instructional outcomes. Communication Education, 55 (4); 403–414.

Oğuz, V. and Köksal Akyol, A. 2006. Research into the Empathetic Skills of Parents of Pre- School Children. Journal of Qafqaz University (Social Science), 18; 147–154.

Oğuz, V. and Köksal Akyol, A. 2008. Perspective Taking Skills of 6-Year-Old Children: Preschool Attendance and Mothers' and Fathers' Education and Empathetic Skills. Perceptual and Motor Skills, 107; 481–493.

Oğuz, V. and Köksal Akyol, A. 2009. Research into the communication skills of preservice early childhood education teachers. Latvia University of Agriculture, Faculty of Engineering Institute of Education and Home Economics, Rural Environment, Education, Personality (REEP), Proceedings of the 4th International Scientific Conference, No. 4, Sözlü Bildiri, p. 536–546, Jelgava, Latvia.

Öz, F. 1998. Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2 (2); 32-38.

Sabancıoğulları, S. Kelleci, M., Doğan, S. ve Gölbaşı, Z. 2007. Entegre eğitim programında öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin yıllara göre incelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 11 (2); 1-6.

Saygıdeğer, A. 2004. Benlik saygısı düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine göre iletişim becerilerine ilişkin algılarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Anadolu Üniversitesi, 140 s., Eskişehir.

Selimbocaoğlu, A. 2004. İletişim ve sınıf içi iletişimin önemi. İnönü Üniversitesi 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya.

Şahin, F. Y. 1998. Grupla İletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. Eğitim ve Bilim, 22 (110); 12–19.

Tepeköylü, Ö. 2007. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerisi algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Celal Bayar Üniversitesi, Yüksek lisans tezi (basılmamış), 133 s., Manisa.

Toy, S. 2007. Mühendislik ve Hukuk Fakülteleri öğrencilerinin iletişim becerileri açısından karşılaştırılması ve iletişim becerileriyle bazı değişkenler arasındaki ilişkiler. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tutuk, A., Al. D. ve Doğan, S. 2002. Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerileri ve empati düzeylerinin incelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 6 (2); 36–42.

Yeşilyaprak, B. 2007. Eğitimde rehberlik hizmetleri. Nobel Yayınları, 380 s., Ankara.

Yılmaz, B. 2007. Üniversite öğrencilerinin kişilerarası iletişim becerileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Muğla Üniversitesi, 113 s., Muğla.

Zekiöglü, A. ve Tatar, A. 2006. Üniversitede eğitim gören futbolcuların empatik becerilerinin kişilik özellikleriyle karşılaştırılması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4 (4); 135–138.